Sammanfattning av ”Kompetens för Sverige – ett bidrag till diskussionen om en ny progressiv arbetslinje”

Dags för upprustning – för kompetens, arbete och tillväxt

Arbetsmarknadspolitiken är i dag på den nivå som försvarspolitiken var för tio år sedan. Utarmad, efter långvarig nedrustning. I baklås, på grund av en politik som saknar stöd i forskning och beprövad erfarenhet. Arbetsmarknadspolitiken är nu den svaga länken i den ekonomiska tillväxtens grund, kompetensförsörjningen för växande företag och verksamheter.

Under de senaste 15 åren har fyra regeringar med växlande majoriteter ställt ut löften, reformerat och omorganiserat. Om alla dessa initiativ hade varit framgångsrika skulle Sverige i dag inte bara ligga på topp i Europa när det gäller arbetskraftsutbud utan också ha en högre sysselsättning än jämförbara länder, en bättre fungerande matchning och en mycket lägre arbetslöshet, säg 3–4 procent.

Inget av detta har uppnåtts. I stället har företagen svårigheter att rekrytera arbetskraft med rätt kompetens och arbetslösheten är över 8 procent. Hur kunde det bli så här?

Detta är den fråga som vi försöker besvara i rapporten ”Kompetens för Sverige – ett bidrag till diskussionen om en ny progressiv arbetslinje”. Vi har talat med personer i partsorganisationer, statliga myndigheter, Sveriges kommuner och regioner, forskare och andra experter.

Den samlade bilden av tillståndet är en svidande kritik av Arbetsförmedlingens verksamhet. Kritiken ska framför allt riktas mot dem som gett Arbetsförmedlingen uppdraget att arbeta så här. Det är en kritik som inte bara drabbar nuvarande regering, det är något som pågått länge.

Vi har summerat i fyra slutsatser, varför uppdraget leder fel. Vi kallar dem för ”policy-paradoxer”, dvs att politiken bortser från forskning och beprövad erfarenhet.

1. **Tidiga insatser lönar sig, men prioriteras inte.** Det är väl känt att tidiga, intensifierade och individinriktade insatser ger bäst resultat, men regeringen har gett Arbetsförmedlingen uppdrag att särskilt prioritera personer som varit utan arbete mer än två år, det vill säga, att uppgiften att förhindra långtidsarbetslöshet får stå tillbaka. Det är som att försöka ösa en vattenfylld båt utan att täta läckan.
2. **Stort behov – minskade resurser.** Ju större behovet av individuellt anpassade kompetensinsatser är, desto mindre resurser i form av arbetsmarknadsutbildningar har Arbetsförmedlingen fått tillgång till – och inte nog med det, Arbetsförmedlingen har tvingats lämna tillbaka medel på grund av stela budgetregler.

3. **Högre ambitioner kräver mer stöd – men stödet minskar.** Ju högre ambitionerna är att alla ska kunna arbeta och skapa sin egen försörjning, desto mer resurser behövs för att underlätta för dem som har funktionsnedsättning. Trots denna självklara insikt har arbetet för dessa personer hamnat på efterkälken och åtgärderna, t.ex. i form av lönebidragsanställningar har skurits ned.
4. **Mer centralstyrning – sämre samarbete.** Ju mer Arbetsförmedlingen har omorganiserats top-down, desto sämre fungerar samarbetet mellan Arbetsförmedlingen, kommunen och övriga intressenter på de lokala arbetsmarknaderna.

Vi har ställt frågan hur stort betingen är för att uppnå det som regeringarna har lovat åstadkomma. Vi har tagit fasta på den strategi som Finanspolitiska rådet, IFAU, LO, TCO och SACO med flera har efterlyst i form av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Vår analys visar att Arbetsförmedlingen behöver en ökad kapacitet för att ge ytterligare 100 000 personer per år det stöd som behövs för att komma ut i arbete – i stället för att vänta tills långtidsarbetslösheten är ett faktum.

Vi bedömer att en sådan upprustning är nödvändig för att både kunna förhindra och bryta långtidsarbetslöshet samt öka insatserna för dem som står långt från arbetsmarknaden, t.ex. personer med funktionsnedsättning. Ett sådant tillskott bör inte låsas i program utan tilldelas myndigheten med stor frihet att göra de insatser som motsvarar varje individs behov, så som Finanspolitiska rådet förordar, t. ex. genom att tio procent av anslagen får användas där de bäst bidrar till måluppfyllelse. En sådan satsning är väl förenlig med ambitionerna att hålla ordning i de offentliga finanserna då den minskar utgifterna för a-kassa och andra inkomststöd och ökar statsinkomsterna genom snabbare övergång till arbete.

Detta är kärnan i det program vi föreslår. Det ingår i ett elvapunktsprogram för en ny progressiv arbetslinje. Vi föreslår att riksdag och regering utformar och antar ett sysselsättningspolitiskt ramverk - på samma sätt som skett för finans- och klimatpolitik. Vi har tagit fasta på Almegas förslag om en samlad kompetenspolitik. Vi delar Svenskt Näringslivs kritik mot regeringens reglering av lönerna för arbetskraftsinvandrare.

Vi bygger vidare på den analys och kritik som Statskontoret, SKR med flera riktat mot regeringens detaljstyrning av Arbetsförmedlingen. Vi föreslår en ny form av samarbete mellan stat, region, kommun och arbetsmarknadens parter i form av kontrakt som alternativ till myndigheternas stuprör – med inspiration från det kontraktsbaserade samarbete som bedrivs mellan staten och kommunerna för klimatomställningen, Klimatkontrakt 2030. Med kontraktsmodellen kan verksamheten i högre grad anpassas till lokala förutsättningar och behov, och lägga grunden till ett fungerande samarbete.

Allan Larsson, fd AMS-chef, finansminister och GD i EU-kommissionen

Lars Sjöström, fd länsarbetsdirektör och ställföreträdande GD i AMS,

Mats Wadman, fd överdirektör i SCB, departementsråd och analyschef i Arbetsförmedlingen